

Skipulagsstofnun
b.t. Sigurðar Ásbjörnssonar
Borgartúni 7b
105 Reykjavík

Reykjavík, 20. Október 2017

Efni: Athugasemdir vegna fyrirhugaðrar virkjunar Svartár í Bárðardal

Fuglaverndarfélag Íslands mótmælir harðlega hugmyndum um virkjun Svartár í Bárðardal. Svartá og Suðurá eru með vatnsmestu lindám landsins og lífrík straumvötn sem hýsa merkilega flóru og fánu. Þessar ár eru hluti af vatnasviði Skjálfandafljóts og spretta fram við jaðar miðhálandis ofan Bárðardals og tengja saman hálandi og láglandi. Í þriðja áfanga Rammaáætlunar er lögð áhersla á að vernda vatnsvið Skjálfandafljóts og þessar framkvæmdir munu spilla einni af perlum þessa vatnasviðs.

Athugasemdir Fuglaverndar taka fyrst og fremst mið af fuglalífi svæðisins en vatnasvið Svartár og Suðurár hafa alþjóðlegt verndargildi vegna fuglalífs. Þar ræður mestu að allt að 6% íslenskra húsanda hafa þar búsetu yfir vor og sumar, einnig að nærri 1% íslenska straumanda eiga sér þar varplönd. Þessir andastofnar eru takmarkaðir af gæðum þeirra varplanda sem þeir byggja, húsöndin er mjög kræsin á varplönd og vill aðeins lífrík lindavötn en straumönd er með víðfeðmari útbreiðslu á varptíma og finnst á ýmsum gerðum straumvatna. Aðalvarpstöðvar húsandar á Íslandi eru Mývatn og Laxá í Laxárdal, Svartá og Suðurá koma þar næst á eftir, öðrum varplöndum er ekki til að dreifa svo neinu nemur. Straumandabyggðin við Svartá og Suðurá er ein sú þéttasta á Íslandi. Þær húsændur og straumendur sem byggja Svartá og Suðurá hafa ekki í önnur hús að venda, verði þessum lindavötnum spillt og því mun stofnum þessara tegunda óhjákvæmilega hnigna og þær stoðir, sem þeir byggja afkomu sína á, veikjast.

Nokkrar aðrar tegundir fugla á Válista verpa við Svartá og má þar nefna grágæs, gulönd, fálka og hrafn, allar þessar tegundir munu verða fyrir truflun og áreiti vegna framkvæmdanna. Til lengri tíma mun þessi framkvæmd mögulega spilla gæðum eins besta fálkaóðals í Þingeyjarsýslum.

Fuglavernd gerir alvarlegar athugasemdir við að ekki var reynt að greina betur mikilvægi Svartár og Suðurár fyrir bæði húsönd og straumönd, frummatsskýrslan er fjarri því fullnægjandi hér. Slík greining kallar á talningar sem spanna allt árið, þannig væri hægt að meta mikilvægi einstakra svæða innan vatnasviðsins fyrir þessar tegundir og eins hlutverk Svartár og Suðurár sem vetursetustaða húsandar. Jafnframt þá hefði þurft að gera stofnlíkan fyrir húsönd þar sem vægi Svartár og Suðurár fyrir tilvist stofnsins hefði verið kannað og því svarað hvaða áhrif það hefði á stofnstærð húsandar og líkur á útrýmingu tegundarinnar á Íslandi að spilla Svartá á þann hátt sem áætlanir gera ráð fyrir. Með slíku líkani væri hægt að spá fyrir um hvaða gildi það hefði fyrir húsandastofninn að fuglarnir geti leitað á Svartá og

Suðurá þegar hungursneyð geisar fyrir tegundina við Laxá og Mývatn. Þar er í slíkum árum, kannski einu sinni eða tvisvar á öld, sem Svartá og Suðurá geta mögulega haft úrslita þýðingu fyrir tilvist stofnsins. Það er kannski tímanna tákn að slíkir útreikningar sem taka á sjaldgæfum atburðum eru gerðir fyrir stíflumannvirkin, þ.e. er geta stíflunnar til að standa af sér það sem kallað er í frummatsskýrslunni „þúsund ára flóð“.

Einnig gerir Fuglavernd alvarlegar athugasemdir við að ekki hafi verið svarað hvort að líkur séu á því að straumandastofninn við Svartá og Suðurá standi undir straumandastofnum á öðrum ám á vatnasviði Skjálfandafljóts. Röksemdafærslan hér er að mögulega sé ungaframleiðsla straumanda við Svartá og Suðurá meiri en sem þarf til að standa undir straumandastofninum þar og að þessi umframframleiðsla straumandarunga standi undir stofnum á líflitlum ám á vatnasviði Skjálfandafljóts. Samkvæmt slíkri sviðsmynd hefði lakari afkoma straumanda í kjölfar virkjunar Svartár áhrif langt út fyrir vatnasvið Svartár og Suðurár.

Fuglavernd undrast að ekki er vitnað í rit Náttúrufræðistofnunar Íslands um mikilvæg fuglasvæði á Íslandi en þar eru Svartá og Suðurá á lista. Fuglavernd gerir einnig athugasemdir við hvernig allt myndefni, sem sýna á ástand mála við Svartá eftir að virkjun rís, gefur falska mynd og það er ekki drengileg framsetning. Til dæmis þá er fullt rennsli sýnt frá stöðvarhúsinu í myndbandi, sem er rétt mynd, en jafnframt beljar Svartá í virkjuðum farveginum sem aldrei fyrr og fjarri því að sýna þá 4 m³/sek sem þar eiga að renna, einnig er pípan frá stíflu að stöðvarhúsi sýnd sem strik í landinu en í raun á að grafa þar breiðan og mikinn skurð þannig að örið og raskið verður áberandi. Þetta gefur grunlausum lesenda ósanna mynd af ástandi mála eftir virkjun!

Það er rétt að benda á að þær fuglatalningar sem umhverfismat vegna

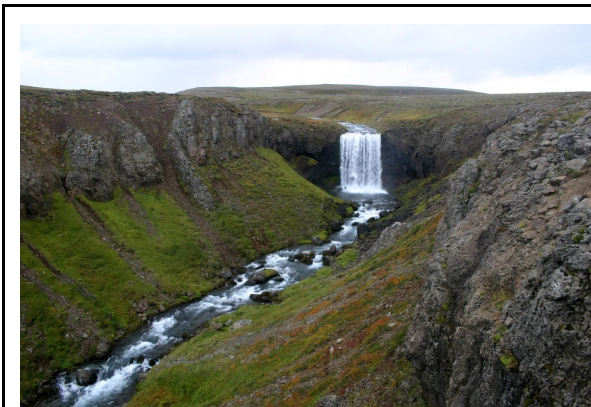
Svartárvirkjunar byggir á gefa aðeins „skyndimynd“ af ástandinu. Þessi takmarkaða skoðun sýnir ekki hvernig fuglarnir nýta ánnu vor og sumar. Það er gagnrýnivernt að engar talningar voru gerðar að vetrarlagi og því ekki vitað hversu margar húsendur hafa þar vetursetu og til dæmis hvort fuglar komi á Svartá og Suðurá frá Mývatni og Laxá til vetrardvalar. Sérstaklega ber að hafa í huga að Svartá og Suðurá gegna mikilvægu hlutverki fyrir íslenska húsandastofninn þegar illa árar við Laxá og Mývatn og fuglar flýja það svæði. Þetta gerðist síðast árið 1989 og miðað við takmarkaðar athuganir það sumar voru um 490 húsendur á vatnasviðinu eða tæplega fjórðungur íslenska húsandastofnsins.¹ Það er væntanlega þegar slíkir atburðir gerast sem vægi Svartár og Suðurár verður sérstaklega mikið fyrir tilveru húsandar á Íslandi. Engin tilraun er gerð í frummatsskýrslunni til að meta vægi vatnasviðsins fyrir húsönd í slíkum árum.

Vægi Svartár og Suðurár fyrir straumönd er rétt neðan við þau mörk sem við er miðað til að gefa fuglasvæðum alþjóðlegt verndargildi. Hér ber að nefna að tölur um stofnstærð straumandar á Íslandi eru ekki nákvæmar og því ber að meta þessa óvissu straumöndinni í vil og hafa vatnasvið Svartár og Suðurár sem alþjóðlega mikilvæg svæði fyrir straumönd. Straumandavarp við Svartá og Suðurá er mjög þétt og mögulega er það ungaframleiðsla frá þessu svæði sem heldur uppi straumandabyggð á ófrjósömum straumvötnum í nágrenni

¹ Hér er miðað við sömu hlutfallsdreifingu húsanda á vatnasviðinu og var í talningu 8.-10. júní 2016 og fjölda fugla sem sáust þá daga á svæðum 1, 7 og 8 við Svartá sem og heildarfjöldu fugla (sjá töflu 5.6 bls. 53 og mynd 15.4 bls. 55 í frummatsskýrslu v/Svartárvirkjunar) og fjölda fugla á þessum þremur svæðum vor og sumar 1989 (óbirt gögn Ólafs K. Nielsen, 47 húsendur á svæði 1, og Árna Einarssonar, að lágmarki 260 húsendur á svæði 7 og 8). Um það bil 3,9-falt fleiri fuglar voru á þessum þremur svæðum 1989 samanborið við 2016.

þessara lífríku vatna. Þetta er ekki rætt í frummatsskýrslunni. Hvorki er komið inn á þá óvissu um mat á heildarstofnstærð straumandar né heldur mögulegt hlutverk þessara vatna við að halda uppi straumandabyggð á jaðarsvæðum í nágrenninu. Samanburður í frummatsskýrslu (sjá bls. 58) um fjölda straumanda fyrir og eftir virkjun Straumfjarðarár (Múlavirkjun) er hæpinn svo ekki sé kveðið fastar að orði. Litlar upplýsingar eru til um dreifingu og hegðun straumanda á ánni fyrir virkjun og samanburður því á ástandinu fyrir og eftir ekki mögulegur og eins er brotasaga Múlavirkjunarmanna víti til varnaðar.

Fuglavernd hafnar þeim fullyrðingum í frummatsskýrslu um að mótvægisáðgerðir muni tryggja að lágmarki 4 m³ rennsli vatns á sekúndu í hinum virkjaða farvegi Svartár og að þar muni þrífast bitmý, urriði, straumönd og húsönd í sátt og samlyndi við framkvæmdirnar. Þetta er falsmynd! Fyrir það fyrsta þá er greinilegt á mælingum sem kynntar eru í frummatsskýrslunni að það er óvissa um það vatnsmagn sem rennur um Svartá og miðað við þær mælingar sem til eru verður togstreita stærstan hluta árs á milli hagsmuna virkjunar um að framleiða rafmagn og lífríkis að fá stöðugt og jafnt rennsli. Við höfum séð hvernig sömu eigendur leystu þessa togstreitu við Köldukvísl á Tjörnesi. Í virkjanaleyfi fyrir Köldukvíslarvirkjun segir að tryggt skuli nægilegt rennsli neðan stíflu til að straumönd og bleikja fáist þar þrífist.

1. mynd. Kaldakvísl á Tjörnesi fyrir virkjun.

2. mynd. Köldukvíslarfoss og fosshylurinn eftir virkjun. Athugið, ekkert vatn rennur í farveginum!

Staðreyndin er, að aftur og aftur hefur farvegurinn verið skraufpur (sjá 1. og 2. mynd) og bleikja og straumönd löngu horfin. Hér er líka rétt að benda á að um fjórðungur af þessu vatni sem á að renna um virkjaðan farveg Svartár á að kom úr Grjótá. Vatnið í Grjótá er annars eðlis en vatnið í Svartá, þar sem hún kemur ekki úr stöðuvatni. Hún ber ekki með sér rek og býður því ekki uppá æti fyrir bitmý sem er undirstöðufæða anda og urriða í Svartá. Einnig, þá er ætlunin að veita öllum ís og öllu krapni niður í virkjaðan farveginn á vetrum. Skert rennsli, miklir kuldar og ís og krap úr Svartá allri mun útiloka að bitmý fáist þrífist í virkjuðum farveginum. Ljóst er að í besta falli má búast við mjög breytilegu rennsli í virkjuðum farvegi Svartár. Stundum mun þessi farvegur vera nær þurr og þá einkum á vetrum og stundum mun streymið vera meira en 4 m³/sek og þetta vatn mun ekki bjóða upp á lífsskilyrði fyrir endur, urriða eða bitmý.

Fuglavernd gerir þá kröfu að Skipulagsstofnun hafni öllum áætlunum um Svartárvirkjun í Bárðardal!

Virðingarfyllst,

Jóhann Óli Hilmarsson formaður Fuglaverndar
F.h. stjórnar Fuglaverndar